

S T U D I I

**TEMEIURI BIBLICE NOUTESTAMENTARE CU PRIVIRE LA
OFICIAREA SFINTELOR TAINЕ ȘI IERURGII BISERICЕȘTI
(XVI)**

Vol. IV

- SFÎNTA EUHARISTIE –

Prot.dr. Ioan Bude

**NEW-TESTAMENT BIBLICAL GROUNDS CONCERNING THE
OFFICIATION OF THE HOLY CHURCH SACRAMENTS AND
BLESSINGS (X)**

Abstract: Addressing mostly priests and Religion teachers, but also any believer, the entire publicistic series that we commence at this point desires, in a straightforward, plain and clear manner (without proposing thematic biblical theology approaches, but by means of a rigorous selection of minimally commented texts), to bring forth again *The Truth* of the Holy Sacraments before the readers, whoever they might be or – why not? – lead the readers before *The Truth*, That „is the same for yesterday, today and forever” (*Jews 13, 8*): The Lord and Our Saviour, Jesus Christ, present, alive and active in all undertakings of His Church

Keywords: holy sacraments, blessings, biblical theology, Church

PARTEA a III- a

**EXISTĂ O JURISPRUDENȚĂ A BISERICII, REFERITOARE LA
SFÎNTA EUHARISTIE?¹⁴⁰**

CAPITOLUL I

**SFÎNTA EUHARISTIE – O ÎNDATORIRE ȘI O
NECESITATE VITALĂ PENTRU TOȚI CREȘTINII**

În toate bisericile ortodoxe, în centrul fiecărei Liturghii, prin glasul preoților, se rostesc trei sfinte, dumnezeiești și irezistibile oferte (invitații), toate trei

venind din partea Domnului nostru Iisus Hristos, deci cu valabilitate imperativă, absolută, pentru toți creștinii:

1. „Luați, mâncați, Acesta este Trupul Meu, Care Se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor !”

2. „Beți dintru Acesta toți, Acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi, care pentru voi și pentru mulți Se varsă, spre iertarea păcatelor !”

3. „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, apropiați-vă !”

Așa cum am putut constata deja, în *Evangelhia după Ioan, cap. 6*, găsim și argumentarea acestor oferte, prin cea mai profundă, directă și completă învățătură biblică referitoare la folosul împărtășirii cu Hristos: „Adevărat, adevărat zic vouă, *dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi*. Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevărata mâncare și Sângele Meu adevărata băutură. *Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el*” (Ioan 6, 53-56). De aici rezultă foarte limpede îndoitul scop al împărtășirii noastre și anume: pe de o parte, intrarea și rămânerea în comuniunea de viață (pământească) cu Hristos, iar pe de altă parte, dobândirea „învierii spre viață” veșnică (Ioan 5, 29; 6, 39, 40, 44, 47).

Luând în considerare și contextul în care au fost rostite aceste cuvinte, care „sunt duh și sunt viață” (Ioan 6, 63), este și mai clar că omului îi este imposibil de a trăi duhovnicește chiar și o singură zi fără Sfânta Euharistie.

Dar, văzând ce se întâmplă în realitate, adică absenteismul aproape total al credincioșilor, la majoritatea Liturgiilor de peste an, de la Sfânta Împărtășanie, cu durere ne întrebăm: pentru ce, sau mai corect spus, *pentru cine* mai săvârșim, atunci, Liturgia, în fiecare duminică și sărbătoare, sau chiar în fiecare zi, din moment ce nimeni nu se mai „apropie”, nimeni nu mai „ia”, nimeni nu mai „mănâncă” și nimeni nu mai „bea” Trupul și Sângele lui Hristos, decât numai clericilor slujitori? Iar dacă totuși, mai săvârșim Sfânta Liturghie, chiar și în aceste condiții „ceea ce facem este normal sau greșit? Dacă este normal, atunci care mai este scopul principal al Sfintei Liturghii, iar dacă este greșit, care ar fi soluția și ce ne învață „Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți în legătură cu aceasta?”¹⁴¹

Însă înainte de toate, trebuie să precizăm că Sfinții Părinți n-au considerat că Sfânta Împărtășanie ar fi o încununare a vreunui efort ascetic, sau o „răsplată” pentru cel ce merge bine pe calea mântuirii, ci au considerat-o mai curând ca pe un autentic și prețios „medicament” oferit celor slabi, pentru că „nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi” (Matei 9, 12). Este, desigur, adevărat, că *în plan eclesiologic și eshatologic*, Sfânta Euharistie este *un scop*, în sensul că ea încununează viața noastră în Hristos și ne unește „pe noi înșine și unii pe alții”¹⁴², făcându-ne „mădulare” ale Trupului lui Hristos, care este Biserica (I Corinteni 12, 12-27). Dar *în plan personal*, Euharistia este totuși *un mijloc* și o „hrană de drum” (Ioan 6, 50-51), fără de care călătoria noastră în această lume este sortită eșecului.

Tocmai de aceea problema devine delicată, căci deseori se pierde din vedere faptul că Sfânta Împărtășanie se dă mai întâi „spre iertarea păcatelor” (cf.

Matei 26, 26-28) și abia apoi „spre viața de veci” (*Liturghier*, București, 2012, p. 195). Deci nimeni nu poate dobândi viața de veci, dacă n-a scăpat mai întâi de păcat și de patimile generate de acesta. Iar unica posibilitate de realizare a acestui deziderat, este de a lupta și a birui, înfrunțându-l fiind cu Hristos, prin Sfânta Împărtășanie.

Este iarăși adevărat că iertarea păcatelor se dă mai întâi prin Sfânta Taină a Pocăinței (Spovedania), care însă constituie numai un stadiu „pregător”, a anticameră a „vederii Luminii celei adevărate” și a „primirii Duhului ceresc”. Dar numai atât ! Fără legătură euharistică efectivă cu Hristos, numai Pocăința singură, ca Taină, nu are puterea necesară, atât a iertării definitive, cât și a unirii celui iertat, pentru totdeauna cu Hristos.

Ilustrativ în acest sens este exemplul Sfintei Maria Egipteanca. Ceea ce este uimitor în viața ei, nu e îndelungata ei asceză și neîmpărtășire, ci faptul că înainte de a merge în pustie, după ce abia făcuse făgăduința de pocăință Maicii Domnului (care i-a ținut loc de duhovnic), dar încă nu apucase a-și împlini nici cea mai mică parte din canonul asumat pentru păcatul desfrânării, ea s-a împărtășit mai întâi cu Sfânta Euharistie în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” de lângă Iordan și abia după aceea a mers în pustie să se pocăiască.¹⁴³ Deci Cuvioasa n-a neglijat în niciun fel lucrarea iertătoare și sfințitoare a Sfintei Împărtășanii, ci fiind convinsă că fără Hristos „nu poate face nimic” (*Ioan 15, 5*), ea n-a îndrăznit a-și începe pocăința fără această lucrare euharistică, sub a cărei protecție s-a și pus de la bun început.

„Cazul” Mariei Egipteanca este, evident, unul special și aproape unic, chiar dacă mai există și alți sfinți care s-au împărtășit mai rar. Însă majoritatea Sfinților Părinți, în baza practicii și tradiției apostolice, precum și a practicii Bisericii primare, recomandă creștinilor o cât mai deasă (și chiar foarte deasă), sau mai corect, *o sistematică împărtășire*, considerând Sfânta Împărtășanie, cum am mai spus deja, ca fiind singurul remediu împotriva tuturor patimilor și a tuturor păcatelor.

Această regulă biblică era ținută cu strictețe în veacul apostolic: „Și în fiecare zi stăruiau într-un cuget... și, frângând pâinea, în casă, luau împreună hrana întru bucurie și întru curăția inimii... Iar Domnul adăuga zilnic Bisericii pe cei ce se mântuiau” (*Fapte 2, 46-47*).

Însă chiar dacă rânduiala aceasta s-a menținut întocmai în primele secole, cu timpul au apărut și excepții, fapt care a determinat o serie de reglementări canonice din partea Bisericii, bazate pe puternice temeuri liturgice, temeuri la care ne vom și referi în continuare.

CAPITOLUL II

DEASA SAU RARA ÎMPĂRTĂȘIRE ?

Fără nicio excepție, Sfinții Părinți respectând Scriptura, consideră că scopul unic al Sfintei Liturghii este împărtășirea, nu numai a clerului, ci și a tuturor credincioșilor, cu Trupul și Sângele Domnului.¹⁴⁴ Acest adevăr reiese chiar

din textul Sfintei Liturghii. Așadar, începând cu primele momente ale „Liturghiei credincioșilor”, preotul rostește (în taină): „...Dă celor ce se roagă împreună cu noi să-Ți slujească totdeauna cu frică și cu dragoste și întru nevinovăție și fără osândă să se împărtășească cu Sfintele Tale Taine...”¹⁴⁵ Iar în alt loc preotul rostește: „Învrednicește-ne să ne împărtășim cu cuget curat, cu cereștile și înfricoșătoarele Tale Taine ale acestei sfinte și duhovnicești mese, spre lăsarea păcatelor...”¹⁴⁶

Apoi, pe lângă textele liturgice „clasice” amintite deja: „Luați, mâncați...”; „Beți dintru acesta toți...” ș.a., mai amintim și precizarea foarte clară din rugăciunea de taină, (de) dinainte de formula: „Să luăm aminte! Sfintele, sfinților!”, care sună astfel: „Și ne învrednicește, prin mâna Ta cea puternică, a ni se da nouă (preoților, n.n.) Preacuratul Tău Trup și Scumpul Tău Sânge și, prin noi, la tot poporul”. Toate aceste pluraluri (și altele asemenea) din textul Sfintei Liturghii, sunt circumscrise anticipativ, la Proscomidie, odată cu scoaterea primei părțicele din prescura a IV-a, în textul pomenirii care se rostește aici: „Pomenește Stăpâne... pe toți episcopii ortodocși și pe toți frații noștri pe care i-ai chemat la împărtășirea Ta, prin milostivirea Ta...”

În baza unor asemenea temeuri liturgice, prevederile canonice ale Bisericii, includ obligativitatea împărtășirii cu Sfintele Taine, atât a clerului cât și a mirenilor, la fiecare Sfântă Liturghie.¹⁴⁷

Deci, chiar dacă se oficiază zilnic, sau numai în anumite zile din săptămână, Liturghia nu poate fi concepută fără împărtășirea tuturor celor ce participă la ea, fapt confirmat și de Sfântul Ioan Gură de Aur, al cărui punct de vedere în acest sens, îl și redăm imediat: „Văd că se face multă meorânduială la împărtășire. În celelalte zile ale anului nu vă împărtășiți chiar dacă adeseori sunteți curați (adică fără păcate de moarte, n.n.), iar când vin Paștile (și alte sărbători), chiar dacă ați făcut ceva rău, vă împărtășiți?! Vai de nepriceperea voastră și de răul vostru obicei! În zadar se săvârșește Liturghia în fiecare zi dacă nu vă împărtășiți...”¹⁴⁸ Acestea le spun nu ca să vă împărtășiți oricum, la întâmplare, ci ca să vă faceți vrednici. Omule, nu ești vrednic să te împărtășești? Atunci nici pe celelalte rugăciuni ale Liturghiei (credincioșilor, n.n.) nu ești vrednic să le auzi..., deci, dacă (zici că) nu ești vrednic să te apropii de Sfintele Taine, pleacă împreună cu catehumenii, pentru că nu te deosebești cu nimic de ei...”¹⁴⁹

Și Sfântul Chiril al Ierusalimului se pronunță pentru împărtășirea obligatorie atât a preoților cât și a mirenilor la fiecare Liturghie, mai ales pentru că noi înșine cerem cu toții acest lucru în Rugăciunea Domnească. Interpretarea dată de acest Sfânt Părinte cererii „Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi” (Matei 6, 11), din această Rugăciune, se referă tocmai la implorarea milei lui Dumnezeu de a ne învrednici să ne împărtășim zilnic cu „Pâinea Care Se pogoară din cer” și Care este „spre ființă”, adică spre viața veșnică. Înseamnă că în zadar o mai cerem, dacă numai peste câteva minute, când acest Dar chiar ni se oferă, cei mai mulți dintre noi nu vin să-L primească¹⁵⁰, sau vin doar câțiva copii.¹⁵¹ Așa se întâmplă că „Potirul comuniunii” de care vorbește Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți, devine un „potir al egoismului”, ca și când ar fi un drept rezervat numai preotului (o fi el, oare, cel mai vrednic dintre toți?). Ba

mai mult, când se împărtășește preotul singur, Liturghia nici nu mai este o „frângere a pâinii” (artoklasia) – căci „frângere” înseamnă o împărțire în mai multe bucăți, pentru mai mulți – și nici „junghierea” de la Proskomidie (care, dincolo de faptul că reprezintă Jertfa, este o etapă practică ce precede „frângerea”) nu-și mai are rostul !

Pe bună dreptate, Sfântul Ioan Gură de Aur critica atitudinea acelor creștini care legau primirea Sfintei Împărtășanii doar de anumite perioade ale anului, sau de unele sărbători, dar de fapt ei aveau o viață plină de păcate, însă trăiau cu senzația că în felul acesta își fac „datoria față de Biserică”, sau chiar „față de Dumnezeu”. Ca și astăzi !

O interesantă analiză asupra acestei probleme o face Sfântul Chiril al Alexandriei, care vede în această „fugă de împărtășire” (căreia noi i-am zice „indisciplină euharistică”), o iscusită lucrare a diavolului. Astfel – zice el – la început, când omul (Adam) încă nu era vrednic de „mâncare”, diavolul l-a făcut să mănânce, iar acum, când Hristos ne-a făcut vrednici de „mâncare”, diavolul încearcă să ne împiedice, îndepărtându-ne; adică el lucrează tot timpul în mod contrar. De aceea – mai spune Sfântul Chiril – îndepărtându-ne de Sfânta Împărtășanie, ne facem vrăjmași ai lui Dumnezeu și prieteni ai diavolului.”¹⁵²

Iar Sfântul Vasile cel Mare, într-o scrisoare adresată Chesariei patriciana, se exprimă astfel: „Împărtășirea zilnică și hotărârea de-a primi zilnic Sfântul Trup și Sânge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El Însuși o spune limpede: „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică” (Ioan 6, 54)... Cu toate acestea, noi (cei din Capadocia, n.n.), ne împărtășim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile, când se face pomenirea vreunui sfânt.”¹⁵³

Deși în împărtășirea cu Sfânta Euharistie, accentul s-a pus dintotdeauna pe vrednicie, normativ fiind în acest sens textul paulin din *I Corinteni II, 27-30* (despre care am vorbit și vom mai vorbi), vedem că Sfinții Părinți pomenesc și de anumite perioade de *timp limită* (ca și Sfântul Vasile cel Mare, adineaori), fără însă a anula necesitatea împărtășirii zilnice.

Prin secolul al IX-lea, Sfântul Teodor Studitul adresa monahilor săi numeroase cuvântări catehetice, cu îndemnuri insistente de a se împărtăși zilnic: „Sfânta Împărtășanie – spunea el – este cel mai mare dar dumnezeiesc, însă noi nu purtăm grijă să ne împărtășim destul de des și mă mir: pentru ce să ne cuminecăm numai duminica, iar în altă zi, când se face Liturghia – nu ? Căci se cuvine, mai ales monahilor care se află în sânul vieții de obște, *ca în toate zilele să se împărtășească*. Însă o zic despre cei curați și cu sufletul și cu trupul, dar, cu nebagare de seamă și fără mare cercare și luare-aminte, să nu îndrăznească cineva...”

Iar Sfântul Simeon Noul Teolog a reglementat pentru obștea sa de la „Sfântul Mamas” împărtășirea zilnică, sau cel puțin de două-trei ori pe săptămână, accentuând faptul că alt „remediu” împotriva păcatului nu există, însă Împărtășania trebuie luată numai după o temeinică pregătire sufletească și

trupească și, de fiecare dată, numai cu binecuvântarea duhovnicului (care trebuie să fie din aceeași mânăstire).¹⁵⁴

În ceea ce-i privește pe mireni, izvoarele patristice prevăd aceleași „îndatoriri” de împărtășire cât mai deasă, iar dacă nu e posibil zilnic, atunci numai în duminici și sărbători. Diferența aceasta se datorează faptului că în bisericile parohiale nu se slujește zilnic Liturghia, ca și în mânăstiri. Totuși, Sfinții Părinți au stabilit anumite reguli și pentru împărtășirea mirenilor. Cele mai valabile povățuiri în acest sens, considerăm că aparțin unor doi mari Sfinți Părinți (și deopotrivă teologi) de mai târziu și anume: Sfântul Grigorie Palama (+ 1359) și Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429). Sfântul Grigorie Palama considera că împărtășirea duminicală (și în sărbători), constituie o îndatorire de căpetenie a fiecărui creștin¹⁵⁵, iar Sfântul Simeon, îi atenționează pe creștini să nu depășească patruzeci de zile fără primirea Sfintei Împărtășanii¹⁵⁶ (deși Sfântul Macarie Egipteanul zice că acest „termen” este prea mare).

Trebuie să precizăm că în jurul acestui „termen” de patruzeci de zile s-a speculat foarte mult, ajungându-se chiar la afirmația că „nu te poți împărtăși mai des de patruzeci de zile.” Însă această „regulă” este total eronată, neavând niciun suport teologic. Întreaga Tradiție a Bisericii afirmă exact contrariul.¹⁵⁷

O foarte importantă reglementare privind frecvența împărtășirii, atât a monahilor, cât și a mirenilor, este hotărârea unui Sinod ținut în august 1819 la Constantinopol, care precizează că „atât monahii, cât și mireni, fiecare după puterea lor, să se împărtășească la fiecare Liturghie, sau și mai rar, dar nu după un număr fix de zile, ci așa cum recomandă fiecăruia duhovnicul.”¹⁵⁸

Constatăm deci că Părinții Bisericii Răsăritene au trăit intens și neconținut i-au îndrumat atât pe clerici, cât și pe credincioșii mireni, să trăiască, și ei, la fel, experiența mistică a unirii cu Hristos. De aceea nu voiau să se lipsească de Sfânta Euharistie în nicio împrejurare a vieții, ținând să se împărtășească, dacă e posibil, zilnic, spre a-și sfinți astfel fiecare clipă a existenței lor pământești.

Însă, mai ales după separarea Apusului creștin de Răsărit, au început să apară, în Ortodoxie și *erorile* „de import”, ca și când n-ar fi fost suficiente cele interne (abia soluționate de Sinoadele Ecumenice).

Iată ce ne semnaleză, perfect justificat, în acest sens, Ieromonahul Petru Pruteanu¹⁵⁹, care notează că „începând cu secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în mod special, Teologia ucrainiană (prin latinizarea Academiiilor de Teologie din Kiev și Lwov) rămâne puternic influențată de scolastică. În scurt timp, acest curent se va răspândi și va avea repercusiuni nu numai asupra Teologiei rusești de mai târziu, ci și asupra întregii Teologii ortodoxe de tradiție bizantină și în primul rând asupra celei românești. După părerea mai multor teologi ortodocși: Pavel Florenski, Hristou Andrusos, Balános, Christos Yanáras ș.a.)¹⁶⁰, începutul propriu-zis al influențelor scolastice în Teologia răsăriteană îl constituie *Mărturisirile de credință* din secolul al XVII-lea, mai cu seamă cea a lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului,¹⁶¹ discutată și aprobată în Conferința Teologică de la Iași (1642), numită și „Sinod”¹⁶². La Iași, Mărturisirea a fost corectată de două mari erezii: *existența purgatoriului și omiterea epicleziei*. Dar și după aceste revizuri făcute de Meletie Syrigos, textul a rămas cu multe influențe latine,

necorectate nici până astăzi... eroori de care nu este vinovat nici Petru Movilă și nici „sinodali” de la Iași, ci contextul istoric și cultural al vremii.

Revenind la problema noastră, vreau să spun că pentru prima dată (cel puțin oficial) în Teologia răsăriteană, pe lângă cele *Zece porunci dumnezeiești*, apar și *nouă porunci bisericești*, preluate de atunci încoace de aproape toate *Catehismele*, inclusiv de cel al B.O.R. din 1952 și de edițiile acestuia de după 1990. Fără să fac prea multe comentarii, vreau să citez „a patra poruncă bisericască”, pentru că se leagă de problematica studiului de față. Deci: „să ne spovedim și să ne împărtășim în fiecare din cele patru posturi mari de peste an, sau, dacă nu putem (?!), cel puțin o dată pe an, în Postul Sfințelor Paști”.¹⁶³ În primul rând mă grăbesc să spun că această „poruncă” nu are niciun temei în întreaga Tradiție a Bisericii, iar în al doilea rând (ironizând puțin lucrurile) îmi exprim mirarea de ce magistrala *Mărturisire* aprobată de Sfântul Sinod al B.O.R. nu a „poruncit” ca preotul, „dacă nu poate” să facă Liturghie cel puțin o dată pe an, la Paști ! Nu doresc să insist prea mult asupra acestui aspect, ci vreau să menționez că, ignoranța care a cuprins cea mai mare parte a Bisericii Ortodoxe Ruse și aproape întreaga Biserică Ortodoxă Română, este una fără precedent și cu grave repercusiuni asupra vieții duhovnicești a creștinilor (cf. *Ioan 53-58*). Chiar dacă Sfântul Simeon al Tesalonicului și mai ales Nicolae Cabasila constată o scădere a evlaviei față de Sfintele Taine, încă din secolele al XIV-lea și al XV-lea, ceea ce a urmat începând cu secolul al XVII-lea, nu se poate tolera în niciun fel. Dacă protestanții spun tot mai des „Înapoi la (Sfinții) Părinți !”, nu ar trebui ca noi să facem în primul rând acest lucru?”

Pe lângă cele deja semnalate, Ieromonahul Petru Pruteanu, în al său „vast tratat de istorie a Liturghiei în limba română”¹⁶⁴, mai abordează și alte probleme (deloc puține) legate de primirea Sfintei Împărtășanii, expunând – pe de o parte – dreapta învățătură (biblică și patristică) a Bisericii, iar – pe de altă parte – criticând, corectând și combătând practicile eronate, apărute în viața liturgică datorită ignoranței, neglijenței, falsei pietăți și mai ales incompetenței slujitorilor bisericesti și chiar a unor „teologi”.

Le vom prezenta rezumativ, pe rând, în cele ce urmează:

A. VREDNICIA SAU NEVREDNICIA DE A PRIMI SFÂNȚA ÎMPĂRTĂȘANIE

Unii teologi și duhovnici așa-zisi tradiționaliști (de fapt rigoriști) susțin că nu este îngăduit a ne împărtăși prea des, pentru că suntem nevrednici și astfel încălcăm Tradiția (care, însă, am constatat că învață tocmai contrariul).

Acesta este doar un pretext și nu un motiv pentru care ar trebui să ne ferim de Sfântul Potir. Simpla constatare a nevredniciei nu este deloc o soluție, mai ales dacă ținem cont de cunoscuta maximă a Sfântului Ioan Gură de Aur: „Cel ce nu este vrednic să se împărtășească zilnic, nu este vrednic nici măcar o dată pe an, pentru că vrednicia nu ține de timpuri (perioade sau soroace).”

Deci nu putem afirma că nevrednicia apare și dispare în anumite perioade ale anului (cum sunt posturile sau sărbătorile), ci ea este o (constantă) stare generală a ființei umane, conștiință și responsabilă de păcatele sale.

În *I Ioan 1, 8-10* citim: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea. Dacă zicem că n-am păcătuit, Îl facem mincinos (pe Dumnezeu, n.n.) și cuvântul Lui nu este întru noi”. Deci potrivit Sfintei Scripturi, nu este om pe lume fără păcat ! Adică toți oamenii sunt la fel, cu păcate; numai că unii se pocăiesc, iar alții nu. În aceasta și constă starea de *vrednicie*, sau de *nevrednicie*. Unii, prin harul lui Dumnezeu, pe care-l cer neconținut în rugăciune, își văd fiecare păcat și se pocăiesc în permanență, iar alții, stăpâniți și de păcat, dar și de o crasă ignoranță spirituală, chiar dacă-și recunosc greșelile, se pregătesc formal și sumar pentru Împărtășanie și apoi, fără nicio sfială, merg spre Sfântul Potir.

De aceea, socotim că e necesar să reproducem din nou rostirea sentențioasă a Sfântului Apostol Pavel din *I Corinteni 11, 27-30*: „Astfel, oricine (fie preot, fie mirean, n.n.) va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de Trupul și de Sângele Domnului. Să se cerceteze ¹⁶⁵ însă omul pe sine, și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. *Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își și bea, nesocotind Trupul Domnului. De aceea mulți dintre voi sunt neputincioși și bolnavi și mulți au murit.*”

În baza acestor cutremurătoare și incontestabile adevăruri biblice, Sfinții Părinți, la fel de intransigenți ca și Sfântul Apostol Pavel, au arătat că cei care au păcate grave, nu se pot împărtăși, pur și simplu, cu o totală nonșalanță, cu Sfintele Taine, căci Trupul lui Hristos, așa cum spune Sfântul Simeon Metafrastul, „este foc care arde pe cei nevrednici”. ¹⁶⁶ Aceasta este și logica Sfântului Vasile cel Mare, care, pentru anumite păcate, oprea mai mulți ani de la Sfânta Împărtășanie. De exemplu: 7 ani pentru desfrânare; 15 – pentru adulter; 10 – pentru avort; 6 – pentru jurământ strâmb și mărturie mincinoasă, etc. ¹⁶⁷

Însă, în Tradiția Răsăriteană accentul nu s-a pus niciodată pe respingerea definitivă a celor nevrednici de la Împărtășanie, ci pe efortul comun al duhovnicului și al penitentului, ca acesta să se lepede de păcat și să se învrednicească de urgență de Sfintele Taine, întrucât viața fără Împărtășanie este o viață fără Hristos. Cel mai grăitor exemplu în acest sens îl constituie pedepsirea, prin excomunicare, a incestuosului din Corint (*I Corinteni 5, 1-5*), la porunca Sfântului Apostol Pavel, dar și iertarea și reintegrarea lui în Biserică, după o perioadă de pocăință sinceră (*II Corinteni 2, 5-11*), la îndemnul aceluiași Apostol Pavel.

Așa ne învață și așezământul de origine apostolică – *Didahia*: „Dacă este cineva sfânt, să vină (la Sfântul Potir, n.n.). Dacă nu este, să se pocăiască și să vină”. ¹⁶⁸ Observăm că aici accentul cade pe verbul „să vină”, pocăința fiind doar o etapă pentru „a veni”. Prin aceasta nu se desființează în vreun fel pocăința, ci doar se arată că, în cele din urmă, mântuirea nu ține doar de efortul nostru de a ne pocăi, ci este un dar al lui Dumnezeu, pentru cei ce „vin” la El. Iată ce spune Sfântul Nicodim Aghioritul în acest sens: „Este cu neputință să ajungă cineva la desăvârșire

fără deasa împărtășire cu Sfintele Taine. Pentru că fără de aceasta, nici dragostea nu o poate dobândi, fără dragoste nici ascultarea de stăpâneștile porunci, iar fără ascultare nici desăvârșirea. De aceea, Sfinții Părinți nu cer desăvârșirea de la cei ce se împărtășesc, ci îndreptarea vieții prin pocăință, iar desăvârșirea se va da la plinirea vremii, chiar de Cel cu Care ne împărtășim.”¹⁶⁹

Uneori, Sfinții Părinți folosesc expresii aparent paradoxale, dar perfect valabile: „Ești păcătos – nu te apropia!, dar pocăiește-te și te apropie, ca să nu-ți fie mai rău !”¹⁷⁰ Potrivit pildei despre vameșul și fariseul care se rugau în templu (*Luca 18, 10-14*), Dumnezeu îl refuză pe păcătosul îngâmfat și mândru, chiar dacă a făcut păcate mai mici, dar îl primește cu brațele deschise pe cel mai mare păcătos, dacă acesta se pocăiește sincer și cu profundă smerenie (cf. *Luca 23, 40-43*), pentru „că așa și în cer va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se pocăiește decât pentru nouăzeci și nouă de drepți, care n-au nevoie (încă, n.n.) de pocăință” (*Luca 15, 7*).

Nu suntem niciodată îndreptățiți doar să pretextăm că suntem nevrednici, ci suntem datori să ne străduim a ne face vrednici, pentru că dacă ne retragem de la împărtășire, invocând nevrednicia, vom fi vinovați și pedepsiți că n-am onorat cum se cuvine „invitația la ospățul” euharistic oferit de Dumnezeu (*Matei 22, 2-13*). Iată cum comentează Sfântul Ioan Gură de Aur – Dascălul pocăinței- această atitudine: „Să nu vă apropiați la această Masă cu întinăciune, sau cu conștiința încărcată. Nimeni, fiind păcătos, să nu se apropie ! Dar n-am zis bine – nimeni păcătos, căci și pe mine întâi mă opresc de la dumnezeiasca Masă, ci nimeni *rămânând păcătos* să nu se apropie... Totuși și cel întinat și pângărit să se apropie, dar lăsând afară toată necurăția și răutatea și așa să intre ! Pe acela care avea haine întinate (cf. *Matei 22*), tatăl mirelui l-a izgonit din cămară nu pentru că avea haine întinate, ci pentru că a îndrăznit să intre cu ele. Căci n-a zis către el: „Pentru ce n-ai haină de nuntă ?”, ci „Prietene, cum ai intrat aici fără haină de nuntă ?”¹⁷¹

Vedem deci că Dumnezeu „nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu”,¹⁷² adică să se îndrepteze prin pocăință. Iar în Tradiția Bisericii, pocăința înseamnă, în primul rând, lepădarea păcatelor, păreri de rău, lacrimi, nevoiță, stăruință în rugăciune, hotărâre fermă de a preschimba în bine relele făcute, etc.

Apar însă două întrebări care complică lucrurile: a). dacă împlinim toate cele de mai sus, mai este nevoie de Taina Pocăinței (de Spovedanie) ?, b). sau: pentru a ne împărtăși, trebuie să ne spovedim de fiecare dată ? Atât părerile împărțite, cât și confuziile generate de acestea, se cer lămurite, ceea ce ne vom și strădui să facem, în cele ce urmează.

B. ESTE ABSOLUT NECESARĂ SPOVEDANIA PENTRU FIECARE ÎMPĂRTĂȘIRE ?

Un fapt cu totul străin de optimismul și realismul ortodox, l-ar constitui convingerea că iertarea păcatelor s-ar obține de la Dumnezeu, în mod exclusiv, numai prin Taina Spovedaniei. În acest caz, rugăciunile zilnice prin care cerem

cu stăruință iertare pentru păcatele de peste zi¹⁷³, n-ar mai avea niciun rost și la fel de inutil ar fi și îndemnul paulin din *I Corinteni 11*, 28: „Să se cerceteze omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar!” Aici, prin „cercetarea de sine”, Sfântul Apostol Pavel s-ar referi doar la efortul duhovnicesc al credinciosului de a-și cunoaște păcatele zilnice și de a se ruga pentru obținerea iertării lor și nu la Mărturisirea lor ca Taină sacramentală, așa cum de fapt, reiese foarte clar din alte texte biblice: „Și mulți dintre cei ce crezuseră veneau să se mărturisească și să spună faptele lor” (Fapte 19, 18) și la fel și în Iacov 5,16: „Mărturisiți-vă deci unul altuia păcatele și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați...”

Atât Sfânta Scriptură (a se vedea cazurile de iertare și de concomitență vindecare, din *Matei 9*, 2-8: - slăbănogul din Capernaum și *Ioan 5*, 1-15: -slăbănogul de la Scăldătoarea Vitezda), cât și Tradiția Bisericii¹⁷⁴ confirmă faptul că Dumnezeu nu trece cu vederea pocăința făcută în afara Spovedaniei (ca act liturgic), altfel nu s-ar justifica „strigătul” neîncetat al Bisericii și al fiecărui om în parte: „Doamne, miluiește!” Desigur că în acest fel nu se diminuează niciodată Sfânta Taină a Spovedaniei, instituită de Însuși Hristos Domnul (*Ioan 20*, 22-23).¹⁷⁵ Putem însă afirma cu toată certitudinea, că în trecutul creștinismului, Spovedania nu era cerută înainte de fiecare împărtășire, decât numai în cazul unor păcate grave, numite „de moarte (duhovnicească, n.n.)” și care erau considerate de Sfinții Părinți, ca fiind despărțitoare de Biserică. Pentru aceste păcate, în mod necesar se dădea un canon/epitimie, după îndeplinirea căruia penitentul era primit să asculte Sfânta Liturghie până la capăt și, desigur, să se și împărtășească.¹⁷⁶

În acest sens, putem aduce următoarele argumente¹⁷⁷:

1. Practic, în nicio perioadă istorică din viața Bisericii, preoții n-au avut posibilitatea să-i spovedească pe toți membrii comunităților creștine oricât de mici ar fi fost ele, membrii care, așa cum se știe, se împărtășeau zilnic, sau, măcar săptămânal, la fiecare Sfântă Liturghie;

2. În Rugăciunea a III-a din rânduiala Spovedaniei, preotul se roagă pentru cel venit la mărturisire, ca Iisus Domnul „să-l împăce și să-l unească (din nou, n.n.) cu Sfânta Sa Biserică”. Însă *rupți* de Biserică sunt considerați doar cei ce au săvârșit păcate de moarte, strigătoare la cer și păcate împotriva Duhului Sfânt. Doar acest gen de păcate trebuie neapărat spovedite. Deosebirea dintre cei cu păcate mici și cei cu păcate mari are suport biblic în *I Ioan 5*, 16-17: „Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind – păcat nu de moarte – să se roage și Dumnezeu va da viață aceluia frate, anume celor care nu păcătuiesc de moarte. Este și păcat de moarte; nu zic să se roage pentru așa păcat. Orice nedreptate este păcat, dar este și păcat care nu este de moarte;”

3. Toate Canoanele date de Sfinții Părinți, privind cantitatea și calitatea actului de penitență (epitimia), se referă doar la păcatele mari. Nu există – de pildă – vreun canon care să prevadă epitimie pentru somnul peste măsură și nici pentru mândrie, care este totuși un păcat de căpătenie.

Și mai interesant e faptul, că în lista de păcate (din *Molitifelnic*), lipsesc o mulțime de „păcate ușoare”, ceea ce înseamnă că păcatele considerate mici,

nici nu s-au spus vreodată la Spovedanie, căci ele țin de un război ascetic personal. Astăzi, însă, ce se întâmplă ? Sunt spovedite doar aceste păcate mai mici, iar preotul duhovnic nu dă (și nici nu are vreun temei pentru a da) canon pentru ele; dar nimeni nici nu face nimic pentru iertarea lor, toată lumea crezând (cum este și normal) în dezlegarea dată la Spovedanie, ceea ce face să pară inutilă strădania ascetică personală;

4. Neobligativitatea Spovedaniei înainte de fiecare împărtășire s-a menținut și astăzi, dar numai în cazul clericilor. Deși Sfântul Ioan Gură de Aur spune că și *preoții au nevoie de aceeași pregătire pentru împărtășire ca și mireni, căci în această privință nu este nicio deosebire între ei*,¹⁷⁸ preoții zilelor noastre se spovedesc foarte rar (mai ales cei de mir).

Cu toate acestea, mulți dintre aceștia, fără „a se fi uitat în oglindă”, pretind mirenilor (care de multe ori duc o viață mai sfântă decât ei), să se spovedească înainte de fiecare împărtășire, ba mai mult, inventând niște „reguli” și „canoane” pentru bieții credincioși, „reguli” care concurează cu cele condamnate de Iisus Domnul în *Matei 23*.¹⁷⁹

Iată și un exemplu mai mult decât grăitor: se plângea cineva, că odată s-a spovedit într-o vineri și s-a împărtășit duminică; n-a fost nicio problemă. Peste o săptămână, iar s-a spovedit vineri, s-a împărtășit sâmbătă și a vrut să se împărtășească și duminică. Preotul, încercând să-l amâne (fără vreun motiv canonic plauzibil), i-a cerut totuși credinciosului respectiv să se mai spovedească odată, că „așa-i regula”. Care regulă ?! Pentru că Sfintele Taine pe care tot el i le-a dat chiar în ziua aceea, omul le-a primit tocmai „spre iertarea păcatelor și spre viața de veci!” Este o diferență cosmică între a spune tot ce știi și a știi ce spui ! Pentru aceia dintre noi care nu știi ce spun, Sfântul Simeon al Tesalonicului precizează: „Toți trebuie să ne spovedim: și mireni și călugări și preoți și arhierei... dar numai atunci când ne apasă păcate grele.”¹⁸⁰ Nu precizează însă cât de rar, sau cât de des trebuie să se facă aceasta. Cert este însă că, *dacă cineva se spovedește odată pe săptămână și dorește a se împărtăși în fiecare zi, nu greșește cu nimic și nici nu încalcă vreo rânduială a Sfinților Părinți*. Argumentează această afirmație, cel mai autoritar Sfânt Părinte care ascris despre Sfânta Liturghie – Sfântul Nicolae Cabasila: „Pe cât este de nedrept să te împărtășești din Sfintele Daruri dacă ai săvârșit păcat de moarte și nu te-ai spovedit, tot pe atât de mare greșeală ar fi să fugi de această „Pâine” când n-ai greșit de moarte.”¹⁸¹

„Povățuirile” de la sfârșitul fiecărui *Liturghier* ne edifică pe deplin asupra păcatelor de moarte, pentru care Sfinții Părinți impun Spovedania și, evident, canonul (epitimia) adecvat, prescris de preotul duhovnic: *trufia, iubirea de argint, desfrânarea (sub orice formă: malahie, adulter, sodomie și alte perversiuni sexuale), mânia și răzbunarea, lăcomia, zavistia și lenevirea de la faptele bune*, la care se mai adaugă o altă categorie de păcate, la fel de grave (sau chiar și mai grave, unele dintre ele) cum ar fi¹⁸²: *minciuna și falsa mărturie, descântecul și vrăjitoria (atât cel care face, cât și cel căruia i se face), furtul și orice nedreptate socială, bătaia, omorul (inclusiv avortul), erezia, schisma, nerespectarea rânduielilor bisericești, comuniunea euharistică cu eterodocșii, încălcarea gravă a Canoanelor bisericești, hula împotriva lui Dumnezeu, negarea existenței Lui, fie prin ateism, fie prin sincretism (creștinism + yoga, credința în reîncarnare, mediație transcendențială și altele asemenea).*

C. PROBLEMA POSTULUI, CA ȘI CONDIȚIE A ÎMPĂRTĂȘIRII

Într-adevăr, în opinia multor Sfinți Părinți, Sfânta Împărtășanie, este în strânsă legătură cu postul, întrucât prin post, se intensifică starea de pocăință și efortul ascetic de dezrobire din patimi, efort necesar tuturor acelor care dorim să ne unim cu Hristos.

Însă, chiar și în această ordine de idei, există suficiente argumente în a observa că valoarea și mai ales formele postului, în special pentru mireni, au fost de multe ori exagerate, mai ales din motive neteologice, extrabiblice, sau chiar ilogice.

Total neîntemeiat se susține de către unii „teologi” (uneori și în scris), că postul ar fi fost instituit de Dumnezeu încă din perioada paradisiacă a vieții omului, prin porunca dată lui Adam: „Din toți pomii din Rai poți să mănânci, iar din Pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!” (*Facerea 2, 16b – 17*). Însă nu la diferențierea roadelor pomilor din Rai și nici la interdicția de a mânca fructul „otrăvitor” al Pomului cunoștinței binelui și răului se referea această poruncă, din moment ce Același Dumnezeu, echivalează adevărata cunoaștere (gnoza creștină), cu viața veșnică: „Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis” (*Ioan 17, 3*) ! Adică cine să-L cunoască ? Chiar oamenii pe care El i-a creat și pe care i-a și mântuit ! (cf. *Ioan 17, 2*).

În Rai, Adam primise *porunca ascultării*, net superioară oricărui fel de postire și a cărei biblicitate este incontestabilă, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament: „A răspuns Samuel: au doară arderile de tot și jertfele sunt tot așa de plăcute Domnului ca și ascultarea glasului Domnului ? Ascultarea este mai bună decât jertfa și supunerea mai bună decât grăsimea berbecilor!” (*I Regi 15, 22*; cf. și *Osea 6, 6-7*). Iar în *Romani 5, 19* ni se spune și mai clar: „Căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea Unuia se vor face drepti cei mulți” (cf. și *Filipeni 2, 5-11* și *Evrei 10, 5-9*).

Ca să evităm însă și alte confuzii în privința postului și a valorii lui teologice, de „lege veșnică spre dobândirea curățeniei morale, prin „smerirea sufletului” (însă nicidecum ca Sfântă Taină), găsim temeiul biblic al instituirii lui, în *Leviticul 16, 29-32*: „Aceasta să fie pentru voi lege veșnică: În luna a șaptea, în ziua a zecea a lunii, să postiți și nicio muncă să nu faceți... căci în ziua aceasta vi se face curățire, ca să fiți curați de toate păcatele voastre înaintea Domnului și curați veți fi ! Aceasta este cea mai mare zi de odihnă pentru voi și să smeriți sufletele voastre prin post. Aceasta este lege veșnică ! De curățit însă să vă curețe preotul care este uns...” (cf. și *Leviticul 23, 27-32*; *Numerii 29, 7*).

Revenind acum asupra necesității postului în vederea împărtășirii, trebuie să recunoaștem faptul că postul, înțeles la nivelul lui valoric, stabilit de Dumnezeu, de a fi (în esență) un autentic exercițiu de smerenie, ajută mult la înălțarea mai ușoară a minții către cele duhovnicești și la lucrarea mai cu spor a virtuților, concomitent cu reducerea la minimum a preocupărilor față de trup.

Din nou însă trebuie să precizăm că de fapt, perioadele de post nu sunt perioadele unice de timp, în care noi lucrăm în mod exclusiv cele duhovnicești, ci intervalele în care *doar intensificăm* toată lucrarea noastră cea duhovnicească, fără a înceta ca în afara acestor perioade, să fim la fel de responsabili pentru mântuirea noastră. Deci, nu se poate afirma că împărtășirea ar fi legată exclusiv de post ! Altfel, Sfinții Părinți, ori ar fi rânduit și ar fi ținut post anul întreg, ceea ce de fapt, ar fi făcut de la început chiar Sfinții Apostoli, pentru că se împărtășeau zilnic (*Fapte 2, 46*), ori, ca o soluție mai „simplă”, ar fi rânduit Sfânta Liturghie numai de câteva ori pe an.

Dacă, admițând un simplu calcul aritmetic, am aduna toate zilele de miercuri și vineri (iar la monahi și ziua de luni), cu zilele posturilor propriu-zise, plus zilele de post special rânduite de Biserică, s-ar depăși numărul zilelor în care se mănâncă de dulce. Deci, Sfinții Părinți, luminați de Duhul Sfânt, au așezat astfel posturile, încât să nu fie prea ostenitoare pentru trup, dar să fie suficiente chiar și celui mai bun creștin, spre a se putea împărtăși în tihnă.

În orice caz, pentru ca cineva să se poată împărtăși în deplină „siguranță” (evitând atât relativismul, cât și excesele), este absolut necesar și chiar obligatoriu (după Sfântul Simeon Noul Teolog), să aibă binecuvântarea duhovnicului ¹⁸³, care întotdeauna va avea grijă să fie respectate rânduielile stabilite de Biserică (împăcarea cu toți, spovedirea la vreme a păcatelor grele, cu împlinirea pravilei de rugăciune și a postului, epitimiile, etc.) și astfel, în mod sigur nu se va ajunge la nicio extremă.

Ca o concluzie a celor prezentate până acum, putem spune (chiar dacă repetăm) că nu greșește cu nimic cel ce dorește să se împărtășească o dată sau de două ori pe săptămână, sau chiar zilnic, ba dimpotrivă, mult bine duhovnicesc dobândește. În acest caz, mirenii, dar mai ales monahii, dacă sunt sârguincioși în împlinirea cuvintelor Evangheliei și nu au impedimente pentru a se împărtăși, *se pot spovedi și odată la câteva săptămâni (clericii în special), fiind suficient să postească doar miercurea și vinerea (iar monahii și luna)* ¹⁸⁴, atunci când nu este un post din cele patru, de durată.

Este de la sine înțeles însă, că această îndrumare nu este valabilă pentru toată lumea, pentru că majoritatea „ortodocșilor” nu prea fac cele ale Ortodoxiei. *Este valabilă în schimb, pentru cei ce merg frecvent la biserică, țin cu bucurie și evlavie toate posturile (inclusiv miercurile și vinerile), au un canon stabil de rugăciune, fac ascultare de un duhovnic, se feresc de păcat și lucrează virtuțile.*

De fapt, tot ceea ce contează este să urmăm pilda Sfinților Părinți ai Bisericii: Ioan Gură de Aur, Teodor Studitul, Simeon Noul Teolog, Nicolae Cabasila, Simeon al Tesalonicului, Nicodim Aghioritul și mulți alții (cunoscuți și necunoscuți) care au dobândit darul sfințeniei împărtășindu-se zilnic. Nu le-au lipsit acestor sfinți nici faptele bune și nici virtuțile cele mai înalte; totuși nădejdea lor de mântuire nu se baza pe efortul lor personal, ci pe iubirea și harul Domnului Iisus Hristos, cu Care se împărtășeau neconștient.

NOTE BIBLIOGRAFICE

140. În cea mai mare parte, materialul care urmează a fi tratat în *Partea a III-a* a lucrării de față, constituie o prelucrare după Ieromonah Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 277-311;

141. *Ibidem*, p. 279;

142. *Ibidem*, p. 280, n. 3: „Adică în Euharistie Hristos „*adună laolaltă pe fiii lui Dumnezeu cei împrăștiați*” (Ioan 11, 52) din pricina păcatului, pentru ca prin Duhul Sfânt să constituim Biserica – Trupul Său. Deci nu se poate vorbi de comuniune în Hristos decât prin *împărtășirea continuă* cu Hristos, Cel care realizează și asigură această comuniune”;

143. Sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața Preacuvioasei Maicii noastre Maria Egipteanca*, în Trod, Ed. E.I.B.M.B.O.R., București, 1986, p. 652;

144. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1997, cap. 12, p. 94;

145. *Rugăciunea a doua pentru credincioși*, din Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur.

146. *Rugăciunea dinainte de „Tatăl nostru”*, *ibidem*.

147. Cităm în acest sens: *Canoanele 8 și 9 Apostolice*; *Canonul 2 al Sinodului din Antiohia (341)*; *Canonul 80 Trulan (691-692)*; *Canonul 11 de la Sardica (343)*, sintetizate în analizele marilor canoniști bizantini: Theodor Balsamón, Aristén, Zonarâ și alții și reactivate și în *Cormicaia Slavă (1787)*.

148. Prin această afirmație, Sfântul Ioan Gură de Aur nu neglijează aspectele Jertfei euharistice, ci doar îl scoate în evidență pe cel principal – *Împărtășirea*;

149. Sfântul Ioan Hrisostom, *Comentariu la Epistola către Efeseni*, „*Omilia a III-a*”, p. 31-32;

150. Cf. Ilie Mastroianópulos, *Potirul nemuririi*, cap. III, Moscova, 1997, p. 71;

151. *Împărtășirea sistematică a copiilor de până la 7 ani*, apoi *întreruperea bruscă a împărtășirii*, crează impresia că Sfânta Euharistie ar fi destinată doar copiilor. Apoi, un copil de 12-13 ani nu va dori niciodată să fie asemenea copiilor de 5-6 ani, mai ales că, în cazul lui se pretind deja spovedanie și alte reguli, ci va urma exemplul celor maturi, care se împărtășesc doar de câteva ori pe an.

152. Cf. Ilie Mastroianópulos, *o.c.*, cap. IV, p. 99;

153. Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 93 către patriciana Chesaria*, în *P.S.B.*, vol. 12, Editura E.I.B.M.B.O.R., București, 1988, p. 269;

154. Sfântul Simeon Nou Teolog, *Cateheza a IV-a*, în vol. *Cateheze. Scrieri, II*, trad. de Diac. Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 70;

155. Sfântul Grigorie Palama, *Dialog al legiurii celei după Hristos*, la Pr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat, nota nr. 1050*, p. 341;

156. Sfântul Simeon al Tesalonicului, *Tratat*, vol. 2, cap. 361, p. 113, la Ieromonah Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 290, *nota nr. 3*;

157. Cf. Petru Pruteanu, *o.c.*, *nota nr. 4*: „Chiar dacă afirmația a fost luată de bună și de către unii dintre marii duhovnici, aceasta nu înseamnă că ea este adevărată. În istoria monastică au existat cuvioși care au postit săptămâni întregi și au stat în pustie zeci de ani, dar în anumite probleme de învățătură au greșit. Acest lucru nu arată neapărat că ei sunt eretici, ci în primul rând că sunt oameni și că Dumnezeu, printr-o pedagogie neînțeleasă de noi, îngăduie oamenilor (ca persoane izolate) să mai greșescă, pentru a nu se trufi. De aceea Ortodoxia este **Sinodală**.”

158. *Canoanele Bisericii Ortodoxe (CBO)*; Colecția de canoane traduse și comentate de Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca, Sibiu, 1992, p. 437;

159. Ieromonah Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 293-294;

160. A se vedea în acest sens studiul Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Ică sr., *Discuții mai noi asupra unor probleme mai vechi în jurul Mărturisirilor de credință*, în vol. „Logos. Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 313-320; G. Racoveanu, *Predania*, Editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 131, precum și paul Evdokimov, *Hristos în gândirea rusă*, Editura Symbol, trad. de Pr. Prof. Ion Buga, p. 65;

161. Unii teologi (ziși tradiționaliști), dar mai ales Pavel Florenski, cred că *Mărturisirea* lui Petru Movilă a fost copiată după cea catolică a lui Petru Canisius și că este plină de greșeli. Cu toate acestea, noi amintim faptul că ea a fost (totuși) recunoscută de patriarhii ortodocși de atunci, iar în anul 1996, Petru Movilă a fost trecut în rândul sfinților de către Biserica Ucraineană, aflată sub jurisdicția Moscovei.

162. Cf. studiul publicat de Pr. Scarlat Porcescu, *Sinodul de la Iași – 1642*, în vol. *Hristos în Moldova*, Editura Trinitas, Iași, 2001, în care se argumentează că la Iași a fost o simplă Conferință consultativă și nu un „Sinod”;

163. Cf. *Credința Ortodoxă*, Partea a III-a, Editura Trinitas, Iași, 1996, p. 336. Foarte interesant este însă că, personal, Sfântul Petru Movilă agreea și recomanda o împărtășire cât mai deasă. El însuși se împărtășea de trei-patru ori pe săptămână. Acest lucru ne bucură, dar în același timp ne întrebăm de ce Petru Movilă nu a abordat în același duh răsăritean, patristic și „porunca” a patra bisericească, nereușind să se abată prea mult de la sursa latină din care s-a inspirat? (Vezi Petru Movilă, *Împăcarea Bisericii Ortodoxe*, Editura Polirom, 2002, p. 28).

164. Un inspirat calificativ atribuit cărții lui Petru Pruteanu (vezi coperta IV a acesteia);

165. Puțin mai încolo, vom reveni asupra semnificației acestei expresii, în contextul necesității spovedirii în vederea cuminecării.

166. Vezi *Rugăciunea a III-a de mulțumire* după împărtășire. Această rugăciune, ca și celelalte rugăciuni înainte și după împărtășire, au început să fie considerate ca „Pravilă” („Canon”) înainte și după împărtășire, începând cu secolul al XI-lea. Actualul „Canon”, în formă completă, datează din secolul al XIV-lea (Cf. M. Jeltov, *art. cit.* [Enciclopedia Ortodoxă], Editura Patriarhiei Moscovei, vol. 17, p. 616).

167. Aceste canoane au fost reduse considerabil de către Sfântul Ioan Postitorul (secolul al VI-lea), cu condiția de a fi compensate cu post aspru, metanii și mai ales cu milostenii substanțiale;

168. Cf. Antony Comiaris, *Introducere în credința și în viața Bisericii Ortodoxe*, trad. de C. Făgețan, Editura Sofia, 2001, p. 170;

169. Nicodim Aghioritul și Neofit Kavsoalivitul, *Despre dumnezeiasca împărtășanie cu preacuratele lui Hristos Taine*, Editura Orthodoxos, Kypseli, Tesalonic, 1992, p. 80; Cea mai bună lucrare despre împărtășirea sistematică cu Sfintele Taine, este însă lucrarea Prof. Ioan I. Ică (jr), *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controverse; mărturiile Tradiției*, Editura Deisis, 2006, 532 p;

170. Ierom. Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 296-297;

171. *Din ospățul Stăpânului, „Omilia a II-a”*, trad. de Irineu Bistrițeanul, Editura Adonai, 1995, p. 36 și 43;

172. Cf. *Molitfelnicul, Rugăciunea I de dezlegare pentru sufletul cel osândit* (din „Slujba la ieșirea cu greu a sufletului”);

173. Sfântul Ignatie Briancianinov consideră ca spovedanie atât *Rugăciunea a III-a de seară*, cât și *Rugăciunea către Îngerul Păzitor de dimineață*, dar evident, nu cu același efect ca și Taina propriu-zisă a Spovedaniei, la Ierom. Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 298, nota nr. 1;

174. *Ibidem*, p. 299;

175. Cf. Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice... Taina Pocăinței (Spovedania)*, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2018, 157 p;

176. Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în Rev. „B.O.R.”, nr. 3-4/1955, p. 225-231;

177. Cf. Ierom. Petru Pruteanu, *o.c.*, p. 299-302;

178. Citat la Sfântul Nicodim Aghioritul și Neofit Kavsoalivitul, *o.c.*, p. 66;

179. Dacă răsfoiești astăzi, chiar și cel mai „liberal” formular de spovedanie propus de unii preoți (în niciun caz de Biserică), te sperii la ce hal de „terorism duhovnicesc” ajung aceștia să-i supună pe credincioși, deși ei înșiși nu se spovedesc după acele „rețetare”;

180. *Tratat asupra tuturor dogmelor noastre ortodoxe...*, trad. de Toma Theodorescu, București, 1865, reeditat în 2 volume, Suceava, 2002-2003, citat din vol. II, cap. 252, p. 6;

181. *Despre viața în Hristos*, cap. VI, E.I.M.B.O.R., București, 1997, p. 200; Cf. și *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, Ed. cit., cap. 36, p. 86;

182. Cf. Ilie Mastroianópulos, *o.c.*, p. 106. „Lista” este doar orientativă, iar „tratamentul” implică într-o foarte mare măsură competența psihanalitică a preotului-duhovnic, care, în orice situație, nu trebuie să uite că *iertarea* este darul exclusiv al iubirii divine, pe care el doar îl intermediază;

183. Sfântul Simeon Noul Teolog, „*Epistola I*”, în vol. *Imne, Epistole și Capitole. Scrieri III*, Editura Deisis, Sibiu, 2001;

184. Această practică este frecventă în multe din mănăstirile și schiturile athonite, fiind respectată cu deosebită strictețe de obștea părinților de la Vatoped (cf. Arhimandrit Efrem, *Cuvânt din Sfântul Munte. Omili*, Alba Iulia, 2001, p. 53-55; 89-91; 300).